

ECOLOGIE

Wegen naar sufficiëntie

Wolfgang Sachs

Wolfgang Sachs sprak tijdens een door Groen! georganiseerd internationaal seminarie op 10 maart in Brussel over ecologie en rechtvaardigheid. De voorbije maanden is het debat over milieuvraagstukken door de klimaatdiscussie grondig gewijzigd. Dat heeft ook invloed op de rol van de groene stroming in dit debat. In een aantal voorbeelden, met onder meer veel aandacht voor China, maakt Sachs duidelijk hoe innig ecologie en rechtvaardigheid met elkaar verbonden zijn. De basis voor een ecologische omslag ligt in de principes efficiëntie, consistentie en sufficiëntie. Het is de taak van de Groenen om kritisch het veranderde discours over de milieuaagenda te bekijken. Anderen zullen blijven proberen om ontsnappingsroutes voor te stellen, die de rechtvaardigheidsdimensie uit de weg gaan. De rol van de Groenen bestaat er nu in nieuwe wegen van sufficiëntie uit te werken.

Ik kom naar Brussel op een ogenblik dat Brussel het nieuws domineert. De EU heeft gisteren een aantal beslissingen genomen en is een engagement aangegaan.¹ Ik ben zelf in een reflectieve stemming. Ik apprecieer dat Bart² zeer enthousiast is. En het is belangrijk mensen te mobiliseren. Maar ik vraag me nog steeds af wat daar werkelijk aan het gebeuren is. Mijn twijfel over hoe te oordelen over de uitkomst van de besprekingen is niet weg.

De beslissingen van de EU zijn het resultaat van een maatschappelijke verschuiving die heeft plaats gehad in de afgelopen 4-5 maanden. Als je ziet wat er gebeurd is sinds Reinhard zijn paper over 'realisme'³ schreef, lijkt het wel alsof de wereld veranderd is. En ik ben erg benieuwd om straks van hem te horen waarover dat realisme vandaag gaat, en of we nu samen dat gevoel van verwondering delen over hoe snel en dramatisch het landschap verandert.

Wij - en 'wij' dat is de groene traditie: zij die protagonisten zijn in bepaalde gevechten die moeten geleverd worden - wij moeten zeker erkennen dat er in de afgelopen vier maanden iets gebeurd is wat ik niet had verwacht. Zeker niet in deze landen.

Ik had altijd verwacht dat een verandering van beeld zou plaatsvinden nadat het eerste eiland zou zijn gezonken. Een of andere catastrofe die de mensen door elkaar zou geschud hebben in hun zetel of hun bed. Waarop ze zouden gereageerd hebben met: wat gebeurt er nu?

Het gebeurt nu op een meer 'beschaafde' manier. Het samenvallen van een aantal zaken, zoals de olievoorraden die bijna op zijn, de rapporten van het IPCC⁴, dat alles is geaccumuleerd in die mate dat het me overkomt alsof je echt een ommekeer gekregen hebt van de ene op de andere dag. Althans over het probleem van klimaatwijziging, wat toch het meest fundamentele is. Het bewustzijn van het probleem is aangekomen in het centrum van de samenleving, bij de mainstream. Ik denk niet dat het een hype is, ik denk dat het echt ernstig is doorgedrongen.

Ik zou verder met jullie willen nadenken over de volgende vraag: wanneer iedereen groen geworden is, wat is dan het doel van de Groenen? Het lijkt immers dat iets waar de Groenen altijd voor gestaan hebben nu een dominerend thema geworden is in de internationale politiek.

In alle geval is voor ons nu het moment gekomen om na te denken over hoe we ons moeten verhouden tot die nieuwe situatie. En om stil te staan bij de vraag naar het doel van de groene beweging. Ik geloof niet dat het vandaag nog volstaat om te roepen dat verandering nodig is, en om die verandering te vragen. Dat is zeker nog altijd belangrijk. Maar het probleem heeft meerdere dimensies.

“De Euro-Atlantische beschaving is in grote mate gebaseerd op de capaciteit om te graven, zowel in de diepte van de geologische tijd (kolen) als in de uitgestrektheid van de geografische ruimte (koloniën). Die twee speciale voorwaarden die Europa en de VS groot gemaakt hebben, bestaan niet meer.”

Ik pretendeer niet het antwoord te hebben. Maar ik zou wel willen nadenken over waar de specifieke bijdrage kan liggen van de groene beweging. Ik wil het plaatsen in een kosmopolitisch kader. Gedurende twee decennia hebben we ons laten opmerken door het beschermen van b.v. de walvissen of andere dieren. Maar dat is niet waar het in essentie over gaat. Het gaat over het bouwen aan een 'conviviale' samenleving. Over het creëren van de voorwaarden om aangenaam en vreedzaam samen te leven op deze aardbol die, zoals we nu allemaal wel weten, erg klein is geworden.

De essentiële boodschap of hypothese die ik wil brengen is dat vandaag rechtvaardigheid en ecologie steeds meer samen gaan. Aan mijn linkse vrienden zou ik het volgende willen zeggen: opgelet, vandaag kun je geen deel zijn van de globale rechtvaardigheidsbeweging, zonder een groene te zijn. Het is onmogelijk aan rechtvaardigheid te werken, zonder bekommerd te zijn om de ecologie. En aan mijn vrienden meer aan de rechterzijde, zou ik zeggen: het is heel fijn dat jullie nu ook groen worden, maar opgelet, er kan onmogelijk méér ecologie zijn zonder meer gerechtigheid in de 21ste eeuw. Dit zijn de twee vormen van dezelfde basisstelling.

Ik ga proberen jullie mijn ideeën hierover mee te geven, uiteengezet in zes punten. Ik begin met een lang verhaal, omdat ik denk dat men in Brussel, in de gebouwen van de Europese Raad van ministers en de Europese Commissie, het lange verhaal wel eens vergeet. Mijn eerste punt is dus: Europa, een speciaal geval. Daarna wil ik het hebben over het China-syndroom. In een derde punt zou ik willen identificeren: wat is de tweesprong waar we voor staan. Het vierde en vijfde gaan over misschien de twee belangrijkste sociale conflicten in verband met het milieu: de conflicten over mensenrechten en de conflicten over mondiale rechtvaardigheid. En ik wil besluiten met enkele reflecties over rechtvaardige welvaart.

1 Europa, een speciaal geval

Hoe komt het dat Europa succesvol is geweest in de geschiedenis? Althans tot heel recent, is Europa, of liever, de Euro-Atlantische beschaving naar voor gekomen als de winnaar na honderden of duizenden jaren beschaving. Waarom was dat?

Op die vraag zijn veel antwoorden gegeven. Sommigen zeggen dat het is omwille van het klimaat. Anderen zeggen dat het is door de open geest: de Europeanen absorbeerden veel diversiteit. Een heel aantal antwoorden.

Recent hebben sommige historici een milieuargument naar voor geschoven. Als je teruggaat in de geschiedenis, zo'n tweehonderd jaar, tot 1780 ongeveer, stonden Europa en China min of meer op gelijke voet. Europa leek heel erg op China op het vlak van technologie, consumptiecapaciteit, en kennis. En meer bepaald Engeland vertoonde erg veel gelijkheid met de Yangtsee-delta.

220 jaar geleden bevonden ze zich ongeveer op hetzelfde technologische niveau. Dus hoe kon het dan dat deze twee beschavingen zo'n verschillend verloop hebben gekend, waarbij de ene de winnaar is geworden en de andere is achtergebleven? Meer zelfs: Europa en China werden zelfs geconfronteerd met hetzelfde milieuprobleem. Zowel Europa als China botsten op dat ogenblik op hun grenzen, grenzen van landbeslag. Land, grond was heel belangrijk. Voor de voedselproductie en voor brandstof. Vezels voor textiel kwamen van het land en de bossen. Grond en bossen waren de bron van de weelde en werden schaars.

Engeland slaagde erin die grondschaarste te overwinnen. Hoe is dat gebeurd? Het antwoord is evident. Op de eerste plaats slaagde Engeland erin beslag te leggen op 'vreemde' hulpbronnen, uit het buitenland. Het slaagde erin biotische (natuurlijke) grondstoffen te mobiliseren van de Nieuwe Wereld. Van hun ex-kolonie Noord-Amerika. Meer en meer van de Caraïben en het Noord-Oosten van Brazilië. Biotische rijkdommen, zoals tabak, suiker, graan, katoen, ... Engeland slaagde er dus in beslag te leggen op grote oppervlakten land buiten het eigen territorium. De koloniën reddden Engeland.

Het tweede deel van de verklaring is: kolen. Engeland slaagde erin in de aardkorst te graven en kolen te transformeren in een energiebron die arbeid kon vervangen. China had ook kolen, maar die bevonden zich heel ver weg van de centra, in Mantsjoerije. De afstand was zo groot dat het oneconomisch was. China had ook niet het grote bereik over de wereld dat Engeland had, hoewel er ook wat regionaal handelsverkeer was.

Engeland haalde dus extra hectaren uit de onderwereld én uit verre wingewesten. Kolen en koloniën maakten dat Engeland kon doorgroeien. En ik geloof dat dit de twee belangrijke voorwaarden zijn die de opkomst van de Euro-Atlantische beschaving hebben mogelijk gemaakt. Met andere woorden: deze beschaving is in grote mate gebaseerd op de capaciteit om te graven zowel in de diepte van de geologische tijd als in de uitgestrektheid van de geografische ruimte. Die capaciteit heeft een goudmijn aan hulpbronnen gecreëerd, die vitaal is geweest voor deze beschaving de afgelopen 200 jaar.

Je ziet waar ik naartoe wil. De twee speciale voorwaarden die Europa en de VS groot

gemaakt hebben, bestaan niet meer. Of anders gezegd: het is vandaag bijzonder moeilijk om nog nieuwe koloniën te veroveren. Daarom moeten landen als India, Brazilië of Indonesië, en China nu intern gaan koloniseren, in eigen land. Je hebt 'koloniale' strijd in die landen zelf. Conflicten die erg vergelijkbaar zijn met de conflicterende relaties tussen Engeland en zijn koloniën vroeger. Ten tweede, fossiele brandstoffen als kolen en olie en gas, zijn in steeds beperktere mate aanwezig. We zijn nog niet aan het einde van de voorraden, maar wel aan het einde van het gedeelte dat relatief goedkoop kan geëxploiteerd worden. Goedkope olie is wel voorbij. Die grondstoffen worden duurder en moeilijker te bereiken. Het wordt dus heel moeilijk om dat pad van de Euro-Atlantische beschaving nog te volgen.

2 Het China-syndroom

Nochtans is het vandaag zo dat men het Euro-Atlantische beschavingspatroon volgt. En vandaag wordt dat patroon zelfs méér succesvol gerealiseerd door China. Succesvol, in termen van economische groei. Maar wat belangrijker is: China is ook succesvol wanneer het gaat over de strijd tegen de armoede. Het klopt niet – zoals de antiglobalisten vandaag zeggen – dat armoede in de wereld toeneemt. Uiteraard hangt het er altijd van af welke definitie je hanteert maar in termen van monetaire waarde – in termen van 2 dollar per dag – neemt armoede af. En dat is in belangrijke mate omwille van de groei in China. China heeft een enorme voorsprong gemaakt, niet alleen in termen van groei, maar ook in termen van armoedebestrijding.

China is eigenlijk een bijzonder succesvol ontwikkelingsmodel. Succesvol in het binnendringen in het hart van de machtige naties. We bevinden ons vandaag in een situatie waarin het onvoldoende is die te beschrijven als de opkomst van China. Er is meer aan de hand. Er is het opkomen van China, op een manier dat het vanaf nu China zal zijn dat zal bepalen welke koers de wereldeconomie zal uitgaan. China evolueert van een ontwikkelingsland naar een modern land, op een manier dat het ook zijn stempel zal drukken op de verdere evolutie.

"Ik spreek over China, omdat China vandaag het voorbeeld is voor de rest van wat we over 't algemeen de Derde Wereld noemen. Daar kijkt men vandaag niet naar Amerika, zelfs niet naar Japan als model, maar naar China. Het vervult een voorbeeldfunctie."

We bevinden ons op een historische breuklijn, die kan vergeleken worden met de ontdekking van de Nieuwe Wereld, 500 jaar geleden. Plots verandert heel de realiteit die zich ontvouwt, omwille van China dat zijn intrede doet in de wereld van macht en prestige. De intrede van China in die wereld van de macht is zo belangrijk als de ontdekking van de Nieuwe Wereld 500 jaar geleden.

Het is duidelijk dat wat goed is voor China, slecht is voor de planeet. Ik wil niet over China spreken om aan China-bashing te doen. Maar ik spreek over China, ten eerste omdat China vandaag het voorbeeld is voor de rest van wat we over 't algemeen de Derde Wereld noemen. Daar kijkt men vandaag niet naar Amerika, zelfs niet naar Japan als model, maar naar China. Het vervult een voorbeeldfunctie.

Ten tweede spreek ik over China omdat dit slechts de top van de ijsberg is. Soortgelijke processen zijn aan de gang in Brazilië, Indonesië, Mexico of nog andere nieuwe industrialiserende landen. Zij kijken allemaal naar China als symbool. China is vandaag

de grootste verbruiker van koper, zink, platina, staal, tin en ijzer, en de tweede grootste verbruiker van olie, lood en sojabonen. Die groei komt vele mensen ten goede, maar de grondstoffeneconomie heeft een keerzijde. Dit 'succes' van China heeft zijn interne consequenties. De interne consequenties op milieuvlak kennen jullie: slinkende watervoorraden, minder land, luchtverontreiniging, vraag naar olie en dreigingen door klimaatwijziging. De Yangtsee, de wieg van de Chinese beschaving, wordt zoals alle andere rivieren gevoed vanuit de gletsjers van de Himalaya in Tibet. Die gletsjers smelten. Wat gaat er gebeuren met het water? Wat gaat er gebeuren stroomafwaarts waar miljoenen mensen zonder water zullen vallen?

Als je op internationaal vlak kijkt naar de positie van China in de grondstoffeneconomie, dan zie je dat China de wereld rondtrekt op zoek naar grondstoffen. China koopt grondstoffen op overal waar ze kunnen: olie in Soedan, koper in Chili en Zambia, soja in Brazilië, hout in Congo, ... Ze kopen het niet alleen op, ze investeren ook, kopen zich in, en trachten eigendom te verwerven.

Als we dan terugkijken naar China op binnenlands vlak, dan zie je dat de Chinese overheid nu ook officieel inziet dat de reële milieukost van de Chinese groei tussen de 8 en de 12% is. Elk jaar heb je dus een cijfer van 8 tot 12% van de Chinese groei dat gaat naar de vernieling van het milieu. Je kan je dus afvragen wat 'groei' dan betekent, als daar 8 tot 12 of 14% afgaat?

"De Chinese bevrijding uit armoede en machteloosheid is tegelijk de intrede in de roofbouweconomie."

Ik wou gewoon even het dilemma in de verf zetten. De bevrijding uit armoede en machteloosheid is tegelijk de intrede in de roofbouweconomie. Dat is het dilemma waar we voor staan, en het China-syndroom heeft dat dilemma op de actuele agenda van de wereld geplaatst.

3 De tweesprong

Dit brengt mij bij mijn derde punt, de tweesprong. Die wordt al zichtbaar in het voorbeeld van China. Het is vandaag duidelijk dat gelijkheid niet kan worden verworven op het niveau van de westerse levensstandaard. Het verlangen naar ontwikkeling en gelijkheid kan niet uitgedrukt worden in het verlangen naar een levenswijze volgens de standaard van de Euro-Atlantische beschaving. Omdat de productie- en consumptiepatronen die wij ontwikkeld hebben niet tot rechtvaardigheid in staat zijn. Zij kunnen immers niet gedemocratiseerd worden, ze zijn niet uitbreidbaar tot iedereen, want dan komen we in problemen met de biosfeer.

Dat stelt ons voor de keuze. Ofwel opteer je ervoor om de westerse levenswijze niet te veranderen, en dan kies je ervoor om verder uit elkaar te groeien. Ofwel opteer je voor meer gelijkheid in de wereld en dat impliceert dat je onze welvaartspatronen wel transformeert zodat ze grondstoffenarm worden.

Ofwel kies je dus voor 'mondiale apartheid', ofwel kies je voor mondiale democratie. In die ene richting opteer je voor weelde, en een oligarchie. Weelde en oligarchie gaan samen. Ofwel opteer je voor meer gelijkheid, en dan moet je een zekere graad van sufficientie⁵ in beschouwing nemen. Overvloed en oligarchie zijn tegengesteld aan rechtvaardigheid en sufficientie.

Die tweesprong is vandaag al aanwezig in tal van discussies en beslissingen die we hebben, vooral op gebied van milieubeleid.

4 Conflicten over mensenrechten

Dan wil ik het nu hebben over de twee conflicten die de dynamiek van rechtvaardigheid en ecologie gestalte geven. Het is die eerder genoemde tweesprong die zich voordoet in tal van conflicten in de wereld. Het basisuitgangspunt hierbij is: vooraleer we de milieugrenzen bereiken, zullen we vastlopen in sociale conflicten.

Als je een algemene beschouwing wilt: hoe meer de draagkracht van een rivier of oceaan bereikt wordt, of een woud of de planeet, hoe waarschijnlijker het is dat de zwakste het meest afziet. Hoe meer je de ecologische grenzen bereikt, hoe meer sociale conflicten zullen opduiken. En om beter te begrijpen hoe milieugrenzen de oorzaak zijn van sociale conflicten, wil ik de aandacht vestigen op deze twee arena's.

Het eerste is het conflict over mensenrechten. Er zijn twee verhalen over mensenrechten. Het eerste heeft te maken met grondstoffen. Iedereen wil grondstoffen. China en Amerika en Europa. Maar grondstoffen bevinden zich zelden in een niemandsland. Ze zitten ergens, en op die plaats woont al iemand, meestal toch. Misschien niet voor olie diep in de woestijn. Ze bevinden zich evenwel meestal op een plaats waar iemand zijn habitat heeft. De exploratie en exploitatie van grondstoffen veroorzaakt heel vaak een clash met mensen die op die plek wonen.

Enkele voorbeelden. Ecuadors olie-exploitatie in het Amazonewoud schendt de rechten van de inheemsen daar. De visserijcrisis in de wereld. De Japanse en de Europese trailers over de hele wereld: zij vissen gewoon wat er beweegt op die plek waar ze zijn. Dat veroorzaakt conflicten met de lokale vissers, in Bangladesh en Senegal en langs de kusten van Peru. Daar komt vandaag een nieuw probleem bij: de productie van biobrandstoffen. In vreemde landen, op vreemde grond. En dat veroorzaakt daar dezelfde conflicten. Daar wonen al mensen en vreemden komen daar aan om land in beslag te nemen voor gewassen voor brandstof.

Dat is dus een soort conflict dat je zou kunnen omschrijven als een clash tussen een subsistentie- of overlevingseconomie en de internationale markteconomie. Dit is een kwestie van mensenrechten. De degradatie van habitats en de verplaatsing van mensen stellen de vraag van economische sociale rechten. Die rechten behoren tot de kern van de constitutie van de menselijke samenleving, het charter van de mensenrechten, dat stelt dat elke mens die geboren wordt, als geboorterecht meekrijgt het recht op een leven in waardigheid en volheid. En vooral voor mensen die rechtstreeks van de natuur afhankelijk zijn. Voor hen is het heel belangrijk toegang te hebben tot ecosystemen, bossen, meren... En hoe groter de grondstoffenhonger van de transnationale bedrijven en de consumentenklassen, hoe meer de overlevingseconomie van die mensen wordt aangetast.

Er is ook nog een tweede verhaal, wanneer het de mensenrechten betreft. En dat heeft te maken met het klimaat. Je kunt je misschien afvragen wat het milieu te maken heeft met rechtvaardigheid. Twee dingen. Het gebruik van grondstoffen heeft twee componenten. Het creëert enerzijds een last, iemand moet de lasten dragen, de bittere consequenties. De vraag is: hoe zijn die verdeeld over de wereld? Wie moet die bittere

consequenties dragen? Anderzijds is de vraag: wie strijkt de lasten of de voordelen op? Wie kan genieten van de macht en de welvaart die voortvloeien uit het gebruik van al die grondstoffen? Dit zijn de twee dimensies van gerechtigheid wanneer het aankomt op grondstoffengebruik.

Als we het hebben over de lasten, dan heb je de schade veroorzaakt aan de habitat. Maar er zijn ook de lasten van alle soorten emissies die zorgen voor klimaatwijziging. Die klimaatwijziging zorgt ervoor dat de natuur destabiliseert, en dat betekent verlies van bodemvruchtbaarheid, verandering van regenpatronen, moessons, afname van watervoorraden in tropische en subtropische gebieden, afname van voedselproductie. En zij die dit probleem niet veroorzaken, zijn wel het eerste slachtoffer ervan. Het is dan ook een kwestie van mensenrechten om ervoor te zorgen dat de opwarming beperkt blijft tot 2 graden.

5 Conflicten over mondiale rechtvaardigheid

Het tweede conflict, over internationale rechtvaardigheid, wordt ook duidelijk in het geval van China. Neem olie als voorbeeld, dat is het gemakkelijkst. China, de VS en Europa, op zijn minst de transnationale middenklasse, zij hongeren naar olie. Dat is waar onze beschavingen op gebaseerd zijn. De olievoorraden zijn beperkt. Of we nu nog 10 jaar of 25 jaar zullen toekomen, is niet zo belangrijk. Het einde van de goedkope olie hebben we bereikt. De voorraden zijn beperkt en de vraag groeit, dat is al een conflictsituatie. China, India, Brazilië en anderen, de nieuwkomers, eisen ook hun deel van de biosfeer op. In Soedan, Iran, Afghanistan, ... spelen deze conflicten zich af.

“Hoe meer je de ecologische grenzen bereikt, hoe meer sociale conflicten zullen opduiken.”

Niemand heeft het over ‘grenzen aan de groei’, maar die grenzen aan de groei veruiterlijken zich vandaag in die geopolitieke conflicten. Wat gebeurt er met de landen die geen olie en geen geld hebben? Paraguay, Mali, Laos, Peru, ... die zullen gewurgd worden. Omdat ze een groot deel van hun budget, in vreemde deviezen, nodig hebben om vitale producten in te voeren. En met elke prijsstijging, gaat ook die druk toenemen. Sommige milieubewegingen zijn wel gelukkig met die prijstoename, maar voor grote delen in de wereld betekent dit verdere armoede.

Dat is beslist het andere grote conflict, van gelijkheid tussen landen. De cruciale vraag hier is: aan wie behoort de olie? Aan wie behoort de vis? Aan wie de wouden? En als het gaat over olie, en over fossiele grondstoffen, is de gouden regel dat een land alleen zoveel kan claimen dat het alleszins geen belemmering is voor die genoemde landen om hun eigen ontwikkelingspad te gaan. Het is een variatie op de Kantiaanse imperatief: mijn vrijheid eindigt, waar die van een ander begint.

6 Rechtvaardige welvaart

En zo kom ik bij mijn laatste punt: rechtvaardige welvaart. Mijn argument is: de milieugenda valt vandaag samen met de rechtvaardigheidsagenda. Waar de milieubeweging voor opgekomen is, met name een grondstoffenarme en natuurcompatibele economie ontwerpen, dat is precies wat er nodig is voor een meer rechtvaardige en veilige wereld. Het past hier niet binnen mijn tijdsbestek om in detail uit te maken hoe we dat gaan realiseren, en wat de betekenis ervan is.

Ik keer evenwel nog eens even terug naar Brussel en de EU, en de beslissing die daar genomen werd. Ik ben niet alleen gelukkig omwille van de beslissing die er genomen is op het vlak van klimaat. Ik ben vooral blij omdat Europa de krachten gebundeld heeft om die stap te zetten. En misschien heeft Europa hier een stukje gevonden van zijn eigen identiteit voor de komende decennia. En ik denk dan aan het kosmopolitische

“Wanneer men enkel spreekt over efficiëntie en consistentie, maar niet over efficiëntie, dan zie je de voorstellen voor nucleaire energie of moderne kolencentrales, voor carbon capture and storage, voor grootschalige productie van biomassa in het buitenland.”

perspectief. Ik denk dan aan een wereld gebaseerd op samenwerking en ecologische ontwapening. Een wereld die probeert meer gerechtigheid op te bouwen op basis van een ‘grondstoffenarme’ economie.

Ik ben me er ook van bewust dat er ontsnappingsroutes zijn. In mijn visie bestaat een ecologische omslag uit een efficiëntiepad, een consistentiepad en een efficiëntiepad, om het verhaal echt heel kort te houden. We hebben nu al wat macht verworven op het vlak van efficiëntie en consistentie. Maar nog maar heel weinig op het vlak van efficiëntie. Waarom? Omdat er telkens ontsnappingsroutes zijn.

Een belangrijke missie voor de Groenen, op het ogenblik dat groen mainstream geworden is, is nagaan wat er niet is gezegd, achter de perspectieven van efficiëntie en consistentie. Perspectieven die zich uitputten in een discours van efficiëntie en hernieuwbare energieën. En zover ik kan zien, ten minste op dit ogenblik, wanneer men niet spreekt over efficiëntie, dan zie je de voorstellen voor nucleaire energie of moderne kolencentrales, carbon capture and storage⁶, grootschalige productie van biomassa in het buitenland. Dat zijn de ontsnappingsroutes, die nu ook voor het grijpen liggen.

Maar wanneer je afstand neemt van deze vluchtwegen, dan heb je geen andere mogelijkheid dan wegen van efficiëntie uit te vinden.

Vertaling en bewerking: Alma De Walsche en Jan Mertens

BIO

Wolfgang Sachs studeerde theologie en sociale wetenschappen en werkt voor het gerenommeerde Wuppertal Instituut. Hij is al jarenlang een van de vernieuwende denkers rond Noord-Zuidrelaties. Gekende werken van Sachs zijn onder meer *The Development Dictionary*, *Greening the North: A Post-Industrial Blueprint for Ecology and Equity* (waaraan ook Reinhard Loske meewerkte), *Planet Dialectics. Explorations in Environment and Development*, *The Jo'burg Memo: Fairness in a Fragile World. Memorandum for the World Summit for Sustainable Development*.

Recentelijk was hij een van de mede-auteurs van het boek *Fair Future*, waarin het vernieuwende denken van het Wuppertal Instituut rond een ecologisch rechtvaardige globalisering werd samengebracht in een toekomstvisie.

EINDNOTEN

- ¹ Sachs verwijst hier naar de Europese Raad in Brussel van 8-9 maart, waar onder meer een engagement werd aangegaan om de CO₂-uitstoot met 20% te verminderen tegen 2020. Zie: http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/nl/ec/93136.pdf
- ² Europarlementslid Bart Staes, die het welkomstwoord deed.
- ³ Sachs verwijst hier naar de paper die door Reinhard Loske e.a. in de zomer van 2006 werd geschreven: "Für einen Neuen Realismus in der Ökologiepolitik". Deze tekst, die ook de basis vormde voor een congres van de Duitse Groenen heeft de voorbije maanden tot veel discussie geleid binnen de Europese groene partijen. Loske stelt dat, gezien de omvang van de ecologische crisis, een radicale ecologische politiek de meest 'realistische' is geworden. Zie: http://www.loske.de/cms/files/dokbin/145/145535.neuer_realismus_langfassung.pdf
- ⁴ IPCC = Intergovernmental Panel on Climate Change. Het IPCC is samengesteld uit wetenschappers van over de hele wereld, en is verantwoordelijk voor het toonaangevende rapport over klimaatverandering dat dit jaar in een aantal onderdelen verschijnt.
- ⁵ In de teksten van het Wuppertal Institut, waar Wolfgang Sachs werkt, worden steeds drie concepten gebruikt om de overgang naar een duurzame samenleving te omschrijven: efficiëntie (meer doen met minder), consistentie (technologische systemen worden gemodelleerd naar natuurlijke systemen) en sufficiëntie. Dat woord is moeilijk vertaalbaar, maar het verwijst naar toereikendheid, naar 'genoeg'. Over het concept sufficiëntie, zie: http://www.wupperinst.org/uploads/tx_wibeitrag/WP145.pdf, over de toepassing ervan, zie: http://www.wupperinst.org/uploads/tx_wibeitrag/WP157.pdf.
- ⁶ Een technologie waarbij men CO₂ wil opslaan onder de grond.